

Esi-Kalevalainen sarja
osa 1

RUNOKOKOUS VÄINÄMÖISESTÄ

Kokoonpannut
Elias Lönnrot
1833

Valokuvat
Matti Pulli
2004

Toimittanut
Matti Rasilainen

2005

Taustaa

Ennen "Runokokousta" Elias Lönnrot oli tehnyt 4 kansanrunojen keruumatkaa. Toinen matka vuonna 1831 tosin keskeytyi jo alkuvaiheessa 6.8., kun kaikki lääkärit hälytettiin Helsinkiin idästä väijyvää koleravaaraa torjumaan. Lönnrot oli Kiannassa eli Suomensalmella ja juuri siirtymässä Vienan Karjalaan, kun Lääkintöhallituksen käskykirje hänet tavoitti. Runosaaliiksi jäi vain 132 säettä. Kolmen muun matkan ylöskirjoitettujen säkeiden määrä oli yhteensä yli 12 000.

Ensimmäisen matkan v.1828 26-vuotias Lönnrot suuntasi Savoon ja Suomen Karjalaan. Matka alkoi huhtikuun lopulla ja kesti yli 4 kuukautta. Tunnetuin hänen kohtaamistaan runonlaulajista oli Juhana Kainulainen Kesälahdelta. Häneltä Lönnrot kirjoitti muistiin 49 runoa yhteensä 2341 säettä. Suurin osa näistä oli loitsuja. Kertovaa runoa oli vain 241 säettä. Koko pitkän matkan aikana kerätty runomäärä oli yli 6000 säettä.

Ensimmäisen matkan aineistoa Lönnrot alkoi julkaista Kantele-sarjassa. Jo marraskuussa hän ilmoittaa Finlands Allmänna Tidningenissä tilattavaksi kokoelman "*Kantele taikka Suomen kansan sekä vanhoja että nykyisempiä runoja ja lauluja*" viitenä vihkona á 50 kopeekkaa. Ensimmäinen vihko ilmestyi kuitenkin vasta seuraavan vuoden kesällä. Toinen seurasi marraskuussa, kolmas alkuvuodesta 1830 ja neljäs vuoden 1831 keskivaiheilla. Ne sisälsivät yhteensä 90 vanhaa ja 20 uudempaa runoa. Painos oli 500 kpl. Ei ole tiedossa, kuinka monta tilausta hän aikanaan julkaisuilleen sai. Esikuvana Kanteleelle olivat olleet Sakari Topelius vanhemman keräilemät kansanrunot, jotka ilmestyivät samoihin aikoihin nimellä "*Vanhoja Runoja*". Osia tuli painosta kaikkiaan viisi vuosina 1822-31. Ne sisälsivät yhteensä 85 runoa. Lönnrotin tarkoituksena oli myös saattaa painoon kaikki muut siihen mennessä julkaistut kansanrunot, jotta lukijoilla olisi helposti saatavissa koko kerätty kansanruno aineisto. Keväällä 1831 Lönnrotilla oli Kantele-sarjan viides osa

valmiina, mutta sen painatusta lykättiin tulevan runonkeruu matkan vuoksi. Vaikka matka keskeytyikin ei viidettä osaa silti koskaan saatettu painoasuun.

Lönnrot suoritti ylioppilastutkinnon Turun Yliopistossa lokakuun alussa 1822 ja hänet merkittiin saman kuun 11. päivä yliopiston matrikkeliin. Vuonna 1827 hän suoritti filosofian kandidaattitutkinnon. Väitöskirjan hän teki aiheesta "*De Väinämöine, Priscorum Fennorum Numine*" (*Väinämöinen, muinaisten suomalaisten jumala*). Turun palon (1828) jälkeen hän muutti Helsinkiin ja aloitti lääketieteen opiskelut yliopistossa vuoden 1829 alussa. Kesäkuun 15. v.1832 hänen väitöskirjansa "*Om Finnarnes magiske medicin*" hyväksyttiin viisi päivää ennen tohtoripromootiota, jossa hän sai tohtorin arvon ja tunnukset: hatun, miekan ja sormuksen. Heti juhannuksen jälkeen Lönnrot lähti 4 tohtoritoverinsa kanssa Laukkoon, jossa "elettiin taas pari päivää varsin vähän lääketieteen mukaista elämää".

Heinäkuun 13. päivä 1832 Lönnrot aloitti kolmannen matkansa lähtemällä Laukosta kohti Nurmesta. Hän pistäytyi 26-30. elokuuta ensimmäisen kerran rajan takana Vienan Karjalassa Kolvasjärvi-Repola-Roukkula-Miinoa-Akonlahti reittinä. Akonlahdessa Lönnrot tapasi matkan kiintoisimman runonlaulajan Soavi Trohkimaisen, jolta hän sai 11 runoa yhteensä 1338 säettä, joista eepillisiä 823. Koko matkalta kerätty aineisto käsitti 2974 säettä.

Syyskuun lopulla 1832 Lönnrot nimitettiin Kajaanin piirin ja linnan lääkäriksi, jonka viran hän otti vastaan tammikuussa 1833. Nyt hän pääsi lähemmäksi Vienan laulumaita, joille hän suuntasikin matkansa syyskuussa 1833. Ennen tätä neljättä matkaansa, hän oli kirjoittanut heinäkuun lopulla Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sihteerille K.N.Keckmanille seuraavasti: *"Nyt olen saattanut kokeeksi yhteen kaikki runot, jotka tiedän olevan Lemminkäisestä ja sain täysinäiset kaksi arkkiä eli 825 värsyä hänestä ilman sanaakaan omia panematta."* Näin oli alkanut seuraava vaihe Kalevalan kehityksessä, tie kansanrunojen yhdistämiseksi yhtenäiseksi eepokseksi.

Neljäs matka alkoi syyskuun 9. päivä ja se kesti kolmisen viikkoa. Tällä matkalla Lönnrot tapasi merkittäviä runonlaulajia, kuten esimerkiksi Vuonnisessa Ontrei Malisen (1781-1856) ja Vaassila Kieleväisen. Ensin mainitulta hän sai pelkästään kertovia runoja yhteensä 806 säettä. Mukana mahtava ja ehyt 366-säkeinen Sampo-jakso. Vaassila Kieleväiseltä, tältä laulutaidoltaan jo heikentyneeltä tietäjältä, Lönnrot sai vain 2 laulua yhteensä 157 säettä. Mutta paljon suurempi merkitys oli sillä, että Lönnrot sai kyselemällä tietää kaikki Väinämöisen urotyöt yhdessä jaksossa. Tämän mukaisesti hän sitten järjesti kaikki tuntemansa Väinämöisestä kertovat runot kotiuduttuaan matkalta takaisin Kajaaniin. Näin syntyi 1867-säkeinen Väinämöis-runoelma. Häärunoista syntyi lisäksi 499-säkeinen *"Naimakansan virsiä"*. Tämä sikermä, joka koostui runoelmista *"Lemminkäinen"*, *"Väinämöinen"* ja *"Naimakansan virsiä"* oli tärkein esityö ennen *"Runokokouksen"* syntyä ja se oli Lönnrotilla valmiina lokakuussa v.1833.

Entistä pidemmälle menevä suunnitelma alkoi jo orastaa Lönnrotin mielessä; em. sikermien yhdistäminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämän työn Lönnrot suoritti jo marras-joulukuussa 1833. Hän kirjoittaa 2. helmikuuta 1834 Suomalaiselle Kirjallisuuden Seuralle: *"Verratessani niitä [=syyskuussa 1833 kerättyjä runoja] ennen tunnettuihin heräsi minussa halu järjestää ne yhdeksi kokonaisuudeksi saadakseni suomalaisesta jumalaistarustosta jotakin islantilaisten Eddaa vastaavaa. Ryhdyinkin heti työhön ja jatkoin sitä useita viikkoja, vieläpä kuukausia aina jouluun asti, jolloin minulla oli Väinämöisestä melkoinen nide runoja haluamassani järjestyksessä."*

Näin oli syntynyt *"Runokokous Väinämöisestä"*, jota kutsutaan myös Alku-Kalevalaksi siksi, että Kalevalan perusrakenne on tässä ensimmäisen kerran esitettynä. Myöhemmin runoelma laajentui ja täydentyi uusien runokeräysten ansiosta. Lönnrot lähetti käsikirjoituksen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan, joka päättikin maaliskuun alussa painatuksen suorittamisesta. Julkaisupäätöstä ei kuitenkaan koskaan toteutettu, kun Lönnrot valmisteli jo viidettä matkaansa; hänellä kun oli tiedossa erinomaisia runonlaulajia, joilta uskoi saavansa vielä lisää aineksia laajempaan runoelmaan. Näin tapahtuikin. Hän tapasi matkallaan mm. Vienan Karjalan etevimmän runonlaulajan, Arhippa Perttusen, Latvajärvellä 25.-27. huhtikuuta 1834. *"Runokous"* jäi näin vain väli vaiheeksi kansalliseppoksemme kehityksessä. Kalevalan 1. painoksen eli ns. Vanhan Kalevalan esipuheen Elias Lönnrot allekirjoitti 28. helmikuuta 1835, jota nyt vietämme Kalevalan päivänä. Myyntiin teos tuli vuoden 1835 joulukuussa.

Espoossa 28.2.2005

Matti Rasilainen

[Lähteet: Väinö Kaukonen: *"Vanhan Kalevalan kokoonpano"* I-II, (1939, 1943), Väinö Kaukonen: *"Lönnrot ja Kalevala"* (1979) ja Aarne Anttila: *"Elias Lönnrot, elämä ja toiminta"* I-II, (1931, 1935)]

Esipuhe

Elias Lönnrotilla oli "Runokokous Väinämöisestä" valmiina joulukuussa 1833. Se ei kuitenkaan koskaan ehtinyt kirjaksi eikä myyntiin, vaan on olemassa ainoastaan käsikirjoituksena. Lönnrotin V runoonkeruumatka Vienan Karjalaan huhtikuussa 1934 oli niin tuottoisa, että se muutti aikaisemmat suunnitelmat kokoelman julkaisemisesta. Esipuheen luonnos esiintyy hänen kirjeessään Suomen Kirjallisuuden Seuran sihteerille Kaarle Niklas Keckmannille maaliskuulta 1834.

"--- Seuraava kirjoitus ehkä välttäisi esipuheeksi:

Seuraava runokokous Väinämöisestä ilmisaatetaan, ei sillä ajatuksella eikä toivolla, että se mihinkään määrin olisi täydellinen, vaan tuumalla ja toivolla, sen kautta paremmin, mitä puuttuu, täyteen saada. Tietävästi on helpompi ennen tehtyä tietä parantaa kun uutta alkosalta tehdä ja joku taitaa nyt tästä kokouksesta paremmin nähdä, mitä Väinämöisestä jo ennen on koottuna ja mitä vasta kaivataan. Jos joku, jolla on takana ennen saatuja tähän koskevia runoja, taikka joka vasta sattuisi senlaisia saamaan, hyvätahtoisesti lähettäisi ne Suomen [Suomalaisen] Kirjallisuuden Seuralle, niin saataisi tämä runokokous parhiten täydelliseksi. Ett'ei kenenkään vaivannähty tällä turhaan ja nimettömään menisi, on sanomattaki arvattava.

Toista ja toimista, saada tässä luettavia runoja kootuksi, ei ole paljo sanomista, jos ei juuri sanomattakaan heitettävä. Usiampia niistä luettiin jo ennen Läänin-Lääkäri ja Ritari Topelius vainajalta koottuna, toisia Gananderin ja Lencqvistin kirjoissa. Mitä niissä ei löytä, on kolmena viimeisinä kesinä, ja kesänä 1828, enimmäen Archangelin ja Aunuksen Guvernioista, vastauudesta koottu, joista samassa on niihin ennen tuttuja monta lisäystä ja parannusta saatu. Tuskin luet yhtäkään seuraavaisista Väinämöisen laulannoista, jota ei olisi vähintäkin viidestä eli kuudesta eri laulajoilta saaduista runoista yhteen toimitettu. Toisinaan oli kyllä vaikia niistä paras valita, eikä liene työ aina onnistunnakaan. Olisi asian mukaan panna nämä erilaadutki joko alalehteen eli jalestapain näytteeksi ja osviitoiksi, vaan sitä emme ole siitä syystä tehneet, että pengoimma ylen suureksi kirjan sillä kasvavan. Toiste paremmista varoista ja täydellisemmästä Väinämöisen laulantoja toimittaissa emme niitäkään heitä pranttäämättä.

Ei kaikki arvattavasti pidä järjestystä, johon näitä laulantoja olemma suorittaneet, hyvänä ja otollisena. Siinä olemma seuranneet, mitä vanhan väen tarinoimalla olemma Väinämöisen toimista kuulleet ja keralla noudattaneet, mitä olemma luulleet itse laulanto-ainetten luonnon seuruuteensa vaativan. Vähin täydellisenä olemma saaneet laulannon, jossa luetaan Väinämöisen ja Ilmarisen hankkeista saada uutta kuuta, päivää ja tähtiä taivaalle siotetuksi, entisten Pohjolan akalta kätettyä. Paikoin on siihen pitänyt täytteeksi omiaki sanoja panna, ei kuitenkaan sillä tavalla, että olisi itse asian perustuksesta poikettu, joka sekä tarinoimalla että laulamalla, kansalta toimitettiin.

 Esipuheen kanssa saat myös mielesi jälkeen menetellä, joko tahot sen senlaisna pranttäyttää, joko parannuksilla, joko peräti heittämällä ja uuden kirjottamalla. Kirjan nimestä en tiedä mitään neuvoa. Jos kutsuisi sen *Väinämöinen*, niin olisi sillä vanha kaima Brakelin Väinämöisessä, josta myöjälle ja ostajalle tulisi erehdys ja samanlainen sekallus tapahtuisi pian Gottlundin Väinämöistenki kanssa. Ilmariseksi eli Lemminkäiseksi sitä ei taida nimittää, nam omnis denominatio, non nisi a potiori. Mitä jos panisi kaikki kolme urosta ja nimittäisi kirjan *Väinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen* taikka jos panisi *Suomen Mythologia vanhoilla runoilla toimitettu* taikka *Väinölä ja Pohjola* (nimittäin paikoista joissa kirjassa mainitut enimmäkseen asiat tapahtuivat) taikka *Väinämöisen Kantele*, taikka minkä itse hyväksi katsot, sillä näistä nimistä ei yksikään ole kyllä otollinen.

Kielen kirjottamisesta sanoisin että kaikissa joissa nyt on *ht* eli *tt*, *ts:n* siassa, muuttaisi sen *ts:ksi*, niin ettei tulisi pranttäväksi *ihte*, *ihtensä*, *mehtä*, *mehtälle*, *mehtola*, *ehhti*, vaan *itse*, *itsensä*, *metsä*, *metsälle*, *metsola*, *etsi*. Syy tähän toivotukseen on, että sanat niissä paikoissa, joista runot enimmäkseen osaksi ovat kootut, niin

kosen, *issu*, *matalla* j.n.e. vaan näitä taitaisi kuitenkin kirjottaa *kosken*, *istu*, *matkalla*, koska se edellinen kirjoitus ja äännös on outo ja tuntematon Suomessa. 3:ttä pers. sing. praes. saisi kirjottaa *tuleepi*, *meneepi*, *polttaapi*, *käkeepi*, eikä *tuloovi*, *mänöovi*, *polttoovi*, *käköövi* j.n.e."

Kajaanissa 14 maaliskuuta 1834
 Elias Lönnrot

Runokokous Väinämöisestä

Sisällysluettelo

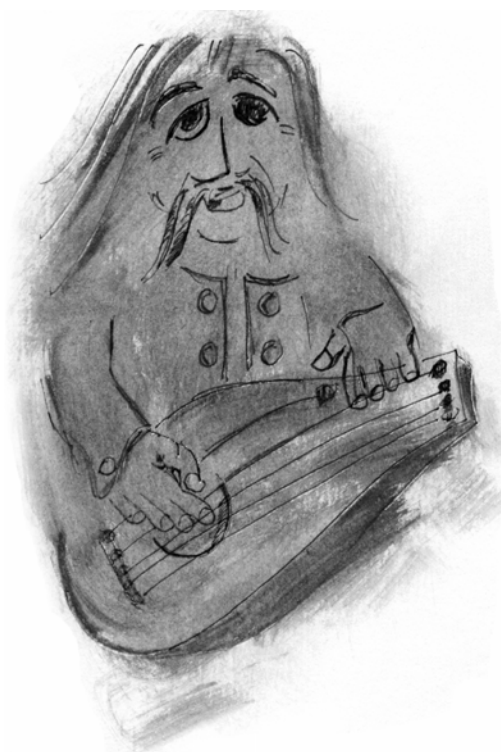
Taustaa (i-ii)

Esipuhe (iii-iv)

Sisällysluettelo (v)

Kuvaluettelo (vi-vii)

1. Laulanto (1..2)	Väinämöisen suistuminen mereen, maailman luominen
2. Laulanto (3..4)	Väinämöisen ajautuminen Pohjolaan ja lupaus sammon taonnasta
3. Laulanto (5..7)	Ilman immen kosinta ja Väinämöisen polvenhaava
4. Laulanto (8..10)	Sammon taonta
5. Laulanto (11..14)	Lemminkäisen kosinta ja surma
6. Laulanto (15..19)	Väinämöisen veneen-teko sekä Tuonelassa ja Vipusessa käynnit
7. Laulanto (20..24)	Väinämöisen ja Ilmarisen kilpakosinta
8. Laulanto (25..33)	Pohjolan häät
9. Laulanto (34..41)	Lemminkäisen toinen käynti Pohjolassa
10. Laulanto (42..44)	Kullervon kosto, Ilmarinen takoo kultaneidon
11. Laulanto (45..51)	Laivaretki, hauenluinen kannel, Väinämöisen soitto
12. Laulanto (52..57)	Sammon ryöstö, Sampsa Pellervoisen kylvä ja iso tammi
13. Laulanto (58..60)	Taivaanvalojen kätchentä
14. Laulanto (61..62)	Koivuinen kannel ja Väinämöisen soitto
15. Laulanto (63..66)	Kilpalaulanta ja Vellamon neidon onginta
16. Laulanto (67..68)	Marjatan virsi ja Väinämöisen poislähtö

Kuvat

valokuvat by Matti Pulli 13-14.10.2004

sivu

kansi Paanajärvi, Kemijoki

i Paanajärvi, Kemijoki

ii Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi

iii Paanajärvi, Kemijoki

iv Suvanto, Pistojärvi

1.....**I**..... Lönnrot, J.Knutsonin kivipiirros vuodelta 1841,
Runokokous Väinämöisestä, käsikirjoituksen ensimmäinen sivu

2 Paanajärvi, Kemijoki

Runokokous Väinämöisestä, käsikirjoituksen kannen etiketti

3.....**II**..... Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi

4 Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi

5.....**III**..... Paanajärvi, Kemijoki

6 Kemijoki

7 Paanajärvi

8.....**IV**..... Paanajärvi

9 Paanajärvi, Kemijoki

10 Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi

11.....**V**..... Paanajärvi

12 Keski-Kuittijärvi

13 Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi

14 Paanajärvi

15.....**VI**..... Paanajärvi

16 Tsirka-Kemi

17 Uhtua

18 Paanajärvi

19 Vuonnisen kartta

20.....**VII**.... Paanajärvi

21 Uhtua, Keski-Kuittijärvi

22 Paanajärvi

23 Paanajärvi

24 Uhtua, Lönnrotin mänty

25.....**VIII**... Uhtua

26 Keski-Kuittijärven rantaa

27 Paanajärvi

28 Suvanto

29 Jyskyjärvi

30 Paanajärvi

31 Paanajärvi, Kemijoki

32 Suvanto

33 Vuokkiniemen kartta

34.....**IX**..... Paanajärvi

35 Paanajärvi

36 Suvanto

37	Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi
38	Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi
39	Paanajärvi
40	Paanajärvi
41	Uhtuan kartta
42.....X.....	Paanajärvi
43	Paanajärvi
44	Latvajärven kartta
45.....XI.....	Uhtua, Keski-Kuittijärvi
46	Suvanto, Pistojärvi
47	Suvanto
48	Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi
49	Paanajärvi
50	Paanajärvi, Kemijoki
51	Jyskyjärven kartta
52.....XII....	Paanajärvi
53	Paanajärvi, Kemijoki
54	Paanajärvi, Kemijoki
55	Uhtua
56	Suvanto
57	Jyväskylälahden kartta
58.....XIII....	Paanajärvi, Kemijoki
59	Paanajärvi
60	Paanajärvi
61.....XIV....	Paanajärvi
62	Keski-Kuittijärvi
63.....XV.....	Paanajärvi, Kemijoki
64	Jyskyjärvi
65	Pistojärvi
66	Suvanto
67.....XVI....	Jyskyjärvi, Tsirka-Kemi
68	Uhtua, Lönnrotin mänty

Suvanto

